

Datum: 19 april 2016

Onderwerp: Verslag overleg Nutriënten & de Circulaire Economie

Overleg Nutriënten & de Circulaire Economie

19 april 2016, NWP

Aanwezigen:

Edith Engelen-Smeets	EZ (DGBI, Directie Groene Groei en Biobased Economy)
Eli de Vries	I&M (DGMI, Directie Duurzaamheid)
Herman Walthaus	I&M (DGMI, Directie Duurzaamheid)
Inge de Weerd	Nutrient Platform
Jan van Bergen	I&M (DGMI, Directie Duurzaamheid)
Joris Hackeng	I&M (DGRW), Directie Water en Bodem
Murk de Roos	I&M (DGMI), Directie Duurzaamheid
Roelof-Jan Donner	EZ (DGBI), Directie Groene Groei en Biobased Economy
Ruud Schemen	Unie van Waterschappen
Wouter de Buck	Nutrient Platform

1. Aanleiding en doel overleg

De aanleiding voor dit overleg over Nutriënten & de Circulaire Economie is dat er belangrijke ontwikkelingen plaatsvinden op dit moment. Nederland is voorzitter van de Raad van Ministers van de Europese Unie, de Europese Commissie heeft het circulaire economie pakket gepresenteerd in december, de Tweede Kamer heeft verschillende moties aangenomen m.b.t. nutriëntenrecycling en de Rijksoverheid ontwikkelt op dit moment het Rijksbrede Programma Circulaire Economie. Het doel van het overleg is om gezamenlijk te bepalen hoe hergebruik van nutriënten past in het Rijksbrede Programma Circulaire Economie en wat er verder nodig is om een circulaire nutriënten economie te realiseren.

2. Welke belemmeringen zijn er nog?

Sinds de ondertekening van het Ketenakkoord Fosfaatkringloop in 2011 zijn er door bedrijven, kennisinstellingen en de overheid verschillende mijlpalen bereikt en is een reeks succesvolle nutriëntenrecycling initiatieven van de grond gekomen. Een overzicht hiervan is te vinden in [de brief](#) van het Nutrient Platform aan staatssecretaris Mansveld van 2 juli 2015 en in de volgende bijlage: 'Presentatie overleg Nutriënten en de Circulaire Economie, 19 april 2016.pdf'. Er is echter nog veel nodig om de markt voor gerecyclede nutriënten op te schalen. In dit onderdeel van het overleg wordt daarom ingegaan op de verschillende belemmeringen die de totstandkoming van een circulaire nutriënten economie nog tegenhouden.

2.1 Afvalwater & zuiveringsslib

Terugwinning van fosfaat uit afvalwater in de vorm van struviet is op dit moment vooral economisch haalbaar vanwege kostenbesparingen op onderhoud. Het is belangrijk om te onderstrepen dat initiatieven die nu lopen in te toekomst geoptimaliseerd en opgeschaald worden, en vooral worden afgestemd op de vraag van partijen die herwonnen fosfaat afnemen. Terugwinning van fosfaat uit afvalwater via de assen van zuiveringsslibverwerking wordt vanaf 2018 in de praktijk gebracht en is naar verwachting een positieve business case.

Einde-afvalstatus

Voor de Unie van Waterschappen is de einde-afvalstatus van struviet een belangrijk speerpunt. Waterschappen moeten een einde-afvalstatus traject in om de afvalstatus van struviet af te halen. Op dit moment moeten alle waterschappen afzonderlijk door dit proces heen, wat wat veel tijd en geld kost. Dit zou verbeterd kunnen worden door een manier te vinden om het traject te generaliseren op basis van kwaliteit. Om dit te bereiken zal er in gesprek worden gegaan met Rijkswaterstaat.

Certificering en labeling

Wanneer de kwaliteit leidend is dient er echter ook een manier van kwaliteitsborging te zijn. Certificering en/of labeling zijn mogelijkheden om kwaliteit te borgen. De Energie- en Grondstoffenfabriek en STOWA zijn aan het kijken naar de mogelijkheden voor certificering. Een andere optie kan het opnemen van kwaliteitseisen voor struviet in de wet zijn, zoals ook voor drinkwater is gedaan. Voor een internationaal keurmerk biedt het principe van een 'clearing house' mogelijkheden. Ook hier voeren kwaliteitseisen de boventoon.

Afzetmarkt

Wat betreft de afzetmarkt voor struviet zijn nichemarkten zoals de bomenteelt interessant. De overheid probeert de export van gerecyclede grondstoffen te faciliteren door middel van internationale Green Deals, waarvan het North Sea Resource Roundabout een voortvarende start is. Hiermee wordt getracht om bilateraal belemmeringen weg te nemen die de handel van gerecyclede grondstoffen tegenhouden. In de toekomst is het interessant om soortgelijke Green Deals te sluiten tussen nutriënten overschots- en tekortgebieden in Europa.

Herziening Meststoffen Verordening

De huidige herziening van de Meststoffen Verordening is van groot belang voor de recycling van fosfaat uit afvalwater en zuiveringsslib. Struviet, verbrandingsassen en biochar worden meegenomen als potentiële meststof onder de Meststoffen Verordening. Dit betekent dat deze producten, wanneer ze aan de eisen voldoen, vrij verhandeld kunnen worden binnen Europa als meststof. Het Joint Research Centre (JRC) stelt de eisen voor struviet op, welke naar verwachting in 2018 gereed zijn. Voordat deze gereed zijn geldt de Meststoffen Verordening nog niet. Het is dan ook van belang om te pleiten voor een versnelling van dit proces waar mogelijk. Ook is een goede afstemming nodig om de totstandkoming van deze criteria met de huidige producenten van struviet, verbrandingsassen en biochar goed te laten verlopen.

Toepassing zuiveringsslib in akkerbouw

Een andere interessant mogelijkheid is om te kijken of specifieke stoffen uit zuiveringsslib, waardoor directe toepassing op het land nu onmogelijk is, eruit gehaald kunnen worden. In dat geval zou zuiveringsslib, waar ook organische stof in zit, gebruikt kunnen worden op het land. De stoffen die eruit gehaald moeten worden zijn o.a. zware metalen en medicijnresten. KWR kijkt op dit moment naar het terugwinnen van zware metalen uit afvalwater en zuiveringsslib, Alterra kijkt enkel naar of deze stoffen kunnen worden verwijderd.

2.2 Reststromen akkerbouw

De bodemkwaliteit gaat wereldwijd flink achteruit. Een oorzaak hiervan is het tekort aan organische stof in de bodem. Organische stof biedt in meerdere opzichten voordelen voor de bodem: nutriënten worden beter opgenomen, water wordt beter opgeslagen en koolstof kan beter worden vastgelegd waardoor minder CO₂ de lucht in gaat.

Inzicht in behoefte organische stof

Voorop wordt gesteld dat het inzichtelijk gemaakt dient te worden waar er een tekort is aan organische stof in Nederland. Dat is op dit moment niet duidelijk. Bedrijven met compost weten niet de juiste afzetmarkten binnen Nederland te vinden waardoor ze afzetten in het buitenland. Om de Nederlandse bodemkwaliteit te waarborgen is het dan ook essentieel om de behoefte in Nederland goed in kaart te brengen.

Concurrentie met dierlijke mest

Een probleem waar de voedingsmiddelenindustrie tegenaan loopt is het financiële voordeel voor akkerbouwers t.a.v. mest. Voorheen konden bedrijven zoals Suiker Unie hun zuiveringslib mengen en afzetten in de akkerbouw. Sinds akkerbouwers geld toe krijgen bij het opnemen van mest is de markt voor dit zuiveringslib geslonken. Daarnaast komt het fosfaat in veel dierlijke mest oorspronkelijk uit veevoeder dat geïmporteerd is uit verre landen. Kort gezegd krijgt dit fosfaat geld toe terwijl lokale reststromen moeilijk afgezet kunnen worden. Er moet in dit kader gezocht worden naar oplossingen. Een suggestie is om te zorgen dat veevoeder importeurs zorgen dat er mineraal fosfaat terug gaat naar landen waar vandaan het in eerste instantie geïmporteerd is. Ook een systeem met heffingen kan hierin een rol spelen. Het is in ieder geval belangrijk om ervoor te zorgen dat regionale kringlopen gesloten worden en dat deze niet door het mestoverschot verdrongen worden.

2.3 Dierlijke mest

Meervoudige stimulering van mestverwaarding

Dierlijke mest is een bron van waardevolle materialen. Niet alleen biogas, maar ook geconcentreerde vormen van fosfaat en stikstof, organische stof en zelfs proceswater kunnen apart worden teruggewonnen. Een meervoudige business case voor de verwerking van dierlijke mest kan op vele terreinen voordeel bieden. Zo kan op deze wijze niet alleen het klimaatprobleem worden aangepakt maar ook de bodemkwaliteit, luchtkwaliteit, en waterkwaliteit.

Een dusdanige business case vraagt daarom om integraal beleid met bijbehorende stimulering. Op dit moment wordt alleen de productie van biogas gestimuleerd via de SDE+ regeling. Andere verwaarding wordt niet op dusdanige wijze gestimuleerd. Om duurzame mestverwaarding te ontwikkelen is het daarom van belang om initiatieven niet alleen te waarderen en stimuleren t.a.v. biogas, maar juist ook t.a.v. andere materialen waar afzetmarkten voor bestaan.

Andere vormen van stimulering

Een andere mogelijkheid van stimulering is om naar het belastingstelsel en de waterkwaliteit te kijken in relatie tot mest. Ook aan de kant van de consument kunnen financiële maatregelen genomen worden, zoals extra geld vragen voor vlees dat gevoed is met geïmporteerde soja. Certificering kan het gebruik van verwerkte mest ook stimuleren. Het is belangrijk dat zowel de kwaliteit als de prijs hierbij tot elkaar worden gebracht.

3. Wat is er nodig voor échte stappen?

3.1 Stimuleringsregeling duurzame grondstoffen (of circulaire economie)

Meervoudige verwaarding van reststromen vraagt om bijpassende stimulering. Op dit moment ligt de focus voornamelijk op duurzame energie, maar voor de totstandkoming van een circulaire economie zal ook circulariteit van andere grondstoffen moeten worden gestimuleerd. In het geval van nutriënten is het meest logisch om meststoffenproducenten te stimuleren om herwonnen nutriënten te gebruiken in plaats van minerale nutriënten. Stimulering kan worden toegepast op basis van de hoeveelheid gerecyclede input. In het geval van dierlijke mest wordt verwaarde mest hierdoor goedkoper en kan dit uiteindelijk het huidige poort tarief vervangen.

3.2 Stel doelstellingen op voor nutriënten recycling

Het creëren van doelstellingen voor nutriënten recycling kan het Rijksbrede Programma Circulaire Economie versterken en concreter maken. Hierbij is het wel van belang dat de doelen realistisch zijn. Aangezien het complex is om doelstellingen voor recycling uit dierlijke mest op te stellen, is het voorstel om de focus te leggen op nutriënten uit afvalwater(zuiveringsslib) en reststromen uit de akkerbouw. In samenwerking met het Nutrient Platform kunnen realistische percentages en getallen worden opgesteld.

3.3 Onderzoek urgentie en recycling 'andere nutriënten'

In het kader van de terugwinning van 'andere nutriënten' kunnen de innovatie agenda's van de Topsectoren en bijbehorende TKI's ondersteuning bieden. De Topsectoren Water, Agri Food, Biobased en Chemie komen hier allemaal voor in aanmerking.

Ook de KIEM-VANG is een mogelijkheid voor financiering van onderzoek naar recycling en hergebruik van andere nutriënten. De KIEM-VANG beoogt de biotische industrie te helpen kennis te ontwikkelen en onderwijs te bevorderen.

3.4 Laat de kwaliteit leidend zijn, niet de herkomst

De kwaliteit van gerecyclede grondstoffen zou voorop moeten staan, niet de herkomst van deze grondstoffen. Voorbeeld: in struviet kunnen pathogenen zitten, blijkt na onderzoek van STOWA. Een nader onderzoek naar de mogelijkheden van kwaliteitsborging is een essentiële vervolgstap. Verder kunnen de ontwikkelingen rondom struviet uit afvalwater mogelijk een voorbeeld zijn voor ook de terugwinning van struviet uit dierlijke mest.

3.5 Internationale Green Deals tussen overschots- en tekortgebieden

Afgelopen maand is de internationale Green Deal North Sea Resources Roundabout getekend. Hiermee wordt beoogd om bilateraal belemmeringen weg te nemen die de handel van gerecyclede grondstoffen tegenhouden. Om de Europese geografische balans t.a.v. nutriënten op te lossen dienen overschotgebieden te worden gebruikt om tekortgebieden te voorzien in nutriënten. In de toekomst is het daarom interessant om soortgelijke Green Deals te sluiten tussen nutriënten overschot- en tekortgebieden in Europa.

3.6 Herziening Meststoffenverordening

De huidige herziening van de Meststoffen Verordening is van groot belang voor de recycling van fosfaat uit afvalwater en zuiveringsslib. Struviet, verbrandingsassen en biochar worden meegenomen als potentiële meststof onder de Meststoffen Verordening. Dit betekent dat deze producten, wanneer ze aan de eisen voldoen, vrij verhandeld kunnen worden binnen Europa als meststof. Het Joint Research Centre (JRC) stelt de eisen voor struviet op, welke naar verwachting in 2018 gereed zijn. Voordat deze gereed zijn geldt de Meststoffen Verordening nog niet. Het is dan ook van belang om te pleiten voor een versnelling van dit proces waar mogelijk. Ook is een goede afstemming nodig om de totstandkoming van deze criteria met de huidige producenten van struviet, verbrandingsassen en biochar goed te laten verlopen.

3.7 Export NL kennis en kunde

Om de koploperpositie van NL op het gebied van nutriëntenrecycling te behouden is het essentieel om kennis en kunde uit te dragen naar het buitenland d.m.v. handelsmissies, beurzen en internationale branding.